لە پەراوێزی کولتوورەوە

کەی مەڵبەندێ بۆ پاراستنی کەلەپووری بەڵگەنامەیی دادەمەزرێ؟

سەرنووسەر

* به درێژایی مێژوو کەلەپووری بەڵگەنامەیی ئێمە تووشی فەوتان و زیانی گەورە هاتووە، چەند کوردستان وێران و خاپوور کراوە و سیاسەتی ئاگر و ئاسنی لەگەڵ بەکارهاتووە، ئەوەندە پتر ئەو کەلەپوورە زیانی بەرکەوتووە، ئەوەی دوژمنانمان بەو بەڵگەنامانەیان کردووە لەولا بوەستێ، خۆشمان لەبەر کزی و نەبوونی هۆشیاری پێویست لە هەموو سەردەم و قۆناغێکدا لە دوژمنەکانمان خراپترمان بەو کەلەپوورە کردووە.

* کەلەپووری بەڵگەنامەیی (دۆکیومێنت)، سامانێکی نەتەوەیی- زانستی بایەخدارە، کە بە بەشێکی زیندووی مێژووی هەر میللەتێک دەژمێردرێ، بۆیە میللەتانی دنیا لە زووەوە گرنگییان بەو کەلەپوورە داوە کە وەک سەرچاوەیەکی باوەڕپێکراو لە نووسینی مێژووی خۆیاندا سوودی لێوەردەگرن. ئەم سوود وەرگرتنەش هەر بە تەنیا بواری مێژوویی ناگرێتەوە، بگرە لە بواری ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی و کولتووریشدا ناکرێ پشتگوێ بخرێ، بۆیە هەرچەند باسکاران و لێتوێژەرەوەکان پشتی پێ ببەستن، ئەوەندە زیاتر باوەڕ و متمانە بۆ بیروڕا و بۆچوونەکانیان بەدەست دەهێنن و هێز و قووڵبوونەوەی زیاتر بە باس و لێکۆڵینەوەکانیان دەبەخشێ.

* پێشینانی ئێمە شارستانییەتی خۆیان لەسەر بەرد پاراست، پاشان بە چەند قۆناغێک خستیانە سەر کاغەز. بە پێشکەوتنی ژیانی ئادەمیزاد بووە خاوەنی کتێبخانە، بەڵام ئەو کتێبخانەیەش هەموو شتێ نییە، چونکە هەندێ جار چەند دێڕێک لەسەر کوتە کاغەزێک تۆمار دەکرێ کە لەناو دووتوێی کتێبان جێگەی بۆ نەکراوەتەوە، بۆیە لەناو ڕەفە و خانەکانی کتێبخانەکاندا خنکاوە و تەپوتۆزی لەسەر نیشتووە، یان هەندێ جار خراوەتە ناو دۆسیەیەکەوە و دانراوە و فەرامۆش کراوە، کە لەوانەیە ئەو چەند دێڕە باری بابەتێک لە دۆخێکەوە بۆ دۆخێکی دی بگۆڕێ، یان ببێتە هۆی پشت ڕاستکردنەوەی بیروڕایەکی مێژوویی، یان تیۆری، یان بە درۆخستنەوەی بیروڕایەکی جێگیر و چەسپاو، ئەمەیە گرنگی بەڵگەنامە.

* بەداخەوە لەناو توێژی نووسەران و ڕووناکبیرانیشمان زۆر کەم بایەخ بە (بەڵگەنامە) دراوە و تەنانەت گرنگی بە نامەی نێوان نووسەران خۆشیان نادەن، لەلایەن زۆر لە بنەماڵەی زانایان و نووسەران و سیاسەتوانە بەنێوبانگەکان، کەسوکاریان دەستنووس و بەڵگەنامە و وێنە و نامە و بەجێماوەکانیان لە بەین براون و فەوتاوە و بە هۆی کزی و نەبوونی هۆشیاریی پێویست لەدەستیان داون و گرنگییان پێیان نەداوە.

* بۆ پاراستن و هەڵگرتنی بەڵگەنامە و وێنەی کۆن و ڕاپۆرتی بیانییەکان لە بارەی شوێنەوار و ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسی و کولتووریمان، دەبێ سوود لە هەر ڕێگە و شێوازێکی نوێ وەربگیرێ، هەرچەندە هەر داوودەزگا و وڵاتێک بۆ ئەو مەبەستە سیستمی تایبەت بەخۆی هەیە، بەڵام دەبێ ئێمە سوود لە هەموویان وەربگرین، تا بتوانین ئەو برە بەڵگەنامەیەی ماومانە بەشێوەیەکی زانستیانە بیانپارێزین و بیانکەین بە ژمارە و بیانخەینە ناو ئامێرەکانی هەڵگرتنەوە، تا لەکاتی پێویستدا بە خێرایی بدۆزرێنەوە و سوودیان لێوەربگیرێ.

* لەبەر گرنگی و بایەخی (بەڵگەنامە- دۆکیومێنت)، دەبینین لە هەموو وڵاتانی دنیا مەڵبەندێک، سەنتەرێک بۆ پاراستن و پۆلێن کردنی دانداوە، بەتایبەتیش بەڕێوەبەرایەتی گشتی شوێنەوارەکان تەنیا بەڕێوەبەرایەتی و دەزگای (شوێنەواران) نابێ، بەڵکو (شوێنەوار) و (کەلەپوور) یەک بەڕێوەبەرایەتی گشتییە، چونکە کارەکانیان تەواوکەری یەکدین و بە تەنیا کاری کنە و پشکنینی شوێنەوارەکان نییە، بگرە زۆر ئەرکی دیکە دێنە پێشەوە کە زۆر جێگەی بایەخ پێدانی زانایان و باسکار و لێتوێژەرەوەکانە.

* ئەو مەڵبەندەی بەڵگەنامەکان کە دەزگایەکی سەربەخۆیە، یان لەگەڵ (شوێنەوارەکان) دەبێ، کارمەندانی دەکەونە خۆیان بۆ کۆکردنەوە و لێکۆڵینەوەنووسین سەبارەت بەو بەڵگەنامە دێرین و مێژووییانە کە بەڵگەنامەکان دەکرێنە دوو بەش:

أ- بەڵگەنامەی زانستی.
ب- بەڵگەنامەی کارگێڕی.

ئەوانیش دەبێ سەرپەرشتی لەسەر ئەو لیژنە و بەش و هۆبانەدا بکەن کە لە هەموو شار و شارۆچکە و فەرمانگەکاندا دادەنرێن. تا ئەوانیش لەلای خۆیانەوە سەروکاری سەرجەم بەڵگەنامەکانی شارەکە و بەڵگەنامەکانی فەرمانگەکان و بەڵگەنامە کارگێڕییەکانیان بکەن بۆ جیاکردنەوەی ئەو نووسراوانەی دەچنە خانەی (بەڵگەنامە)وە، لەگەڵ ئەوانەی پێویستە لەناوببرێن. پاشان گرنگ و بەکەڵکەکان بە (مایکرۆفیلم) وێنە دەگیرێن.

* ئەوانەی لەناو دامودەزگا و دائیرەکان بۆ ئەو لیژنانە دادەنرێن، دەبێ کەسانی شارەزا و لێوەشاوەبن، تا بە وردی ئەرکەکەیان جێبەجێ بکەن، چونکە بە تەنیا دانانی کەسانی دڵسۆز بۆ ئەو کارە بەس نییە، بگرە بوونی هوشیاریی ئەرک و کارەکەیان زۆر گرنگە تا نرخ و بەهای بەڵگەنامەکان تێبگەن و دەست نیشانیان بکەن، بۆیە خراپ نییە ئەگەر سوود لە توانای نووسەران و داوودەزگا کولتوورییەکان وەربگیرێ.

نووسراو و بەڵگەنامەی هەر دائیرە و دامودەزگایەک مێژووی ئەو دائیرەیە نیشان دەدات، دوای ساڵانێک ئەو مێژووە دەگێڕێتەوە، هەروەها بەشێکیشە لە کەلەپووری بەڵگەنامەیی وڵاتێک، لەناوبردنی نەزانانەی ئەو کەلەپوورە، لەناوبردنی ئەو مێژووەیە، لەبەر ئەوە نابێ ئەو داوودەزگا و دائیرانە کۆنی و تێپەڕینی ساڵانی زۆر بەسەر نووسراوەکانیان وایان لێبکات لەناویان ببەن، چونکە لەناو ئەوانەدا هەیە زۆر گرنگە و بە تێپەڕبوونی ساڵان بەڵگەنامەکەی گرنگتر کردووە.

* لە ڕاستیدا دروست کردنی سەنتەرێک بەس نییە تا لە پاراستنی ئەو بەڵگەنامانە دڵنیابین، چونکە لە ڕووی زانستییەوە ڕاست نییە ئەو بەڵگەنامانە لە یەک شوێندا کۆبکرێنەوە، بگرە دەبێ لە هەر شارێ لقێکی هەبێ و ئەو بەڵگەنامانەش فۆتۆیان لەبەر بگیرێنەوە و لەسەر مایکرۆفیلم وێنەیان بگیرێ و لە هەموویاندا دانەیەکیان لەوێ دابنرێن باشە، تا لە مەترسی سووتان و لەناوچوون بە هەر هۆیەکەوە بێ دوور بکەونەوە، سەنتەرە سەرەکییەکەش سەرپەرشتی ئیشوکاری هەر هەموویان بکات، هەروەها دەبێتە هۆی کارئاسانی بۆ باسکاران تا لە گرفتی هاتوچۆ ڕزگاریان بێ.

* ئەرشیف و پاراستنی بەڵگەنامە هونەری شارستانییەتە، بۆ پاراستنی کەلەپووری نووسراوی میللەتێک و ئامادەکردنی تێزی زانستی، ئەکادیمی، ئەم کارەش بەهۆی ئەرشیف کردن و پاراستنی بەڵگەنامەکانەوە ئامادە دەکرێن و دەپارێزرێن. پێشکەوتنەکانی ئەو سەردەمە بۆ پاراستنی بەڵگەنامە و ئەو کاغەزانە تا بە زووترین کات بخرێنە بەردەستی باسکار و لێتوێژەرەوەکانەوە، ئەمڕۆکە بە هۆی خزمەتگوزارییەکانی کۆمپیوتەرەوە زۆر ئاسان بووە کە بەرزترین شێوەی بیرکردنەوەی ئادەمیزادە لە بواری تەکنۆلۆژیای هاوچەرخدا.

* جارێ تا ئەو ڕۆژەی ئەو سەنتەرە دروست دەکرێ بۆ کۆکردنەوەی «بەڵگەنامە»کان پێویستە لە بەرزترین دەسەڵاتی ئیدارییەوە کە (ئەنجوومەنی وەزیران)ـە تەعمیمێک بۆ هەموو وەزارەت و بەڕێوەبەرایەتی دامودەزگایەکانی سەر بە ئەنجوومەن بنێردرێ بۆ دەستکاری نەکردنی بەڵگەنامەی کارگێڕی ئەو شوێنانە، تا ئەو کاتەی لە هەر دائیرەیەک لیژنەیەکی تایبەتمەند بۆ جیاکردنەوەی ئەو بەڵگەنامانە دادەنرێ، پێش لەناوبردنیان.

* دەبێ لە بەشی شوێنەوار بێ، یان پەیمانگای هونەری/ بەشی ڕۆژنامەگەری قوتابییان ئەو لایەنە گرنگە بخوێنن، یان لە داهاتوودا بەشێکی سەربەخۆ و تایبەت بە (بەڵگەنامەکان) بکرێتەوە.

* پێویستە لە هاوینان خولی تایبەت بۆ قوتابییان بکرێتەوە تا لە گرنگی (بەڵگەنامەکان) تێبگەن، هەروەها لە فەرمانگەکانیشدا خولی تایبەت بکرێتەوە بۆ هوشیاریی زیاتر و هەناردنە دەرەوەی هەندێک لە بەتواناکانیان تا سوودی گەورەتر بەو بوارە بگەیەنن، بۆ ئەوەی ئەو پسپۆڕانە لە داهاتوودا لەو زانستەدا قاڵتر بکات تا دەوری شارستانێتی خۆیان ببینن.

* دەبێ بڵاوکراوەیەک- گۆڤارێکی تایبەت بۆ بایەخدانی زیاتر بە بەڵگەنامەی مێژوویی هەبێ کە زۆر خزمەتی مێژووی دێرین و شوێنەوارەکانمان دەکات، ئەمەش بە بەرزکردنەوەی هۆشیاری و بڵاوکردنەوەی ئەو دۆکیومێنت و ڕاپۆرتانەی لە بارەی ژیانی کۆمەڵایەتی و کولتووری ئێمەوە نووسراون، بەتایبەتی لە بارەی شوێنەوارەوە کە بیانییەکان نووسیویانە.

* سەرەڕای بایەخدان بە گرنگی بەڵگەنامە، هەوڵیش بدرێ بۆ پێشکەش کردنی زانیاری پێویست بۆ هەر باسکار و لێتوێژەرەوەیەک کە لەکایەی شوێنەوار و مێژوودا کار دەکات، بە تایبەتی قوتابییانی دکتۆرا و ماستەر، کە باشترین شێوازیش بۆ هەڵگرتنی لە باری بەڵگەنامەکان پشت بەستنە بە (مایکرۆفیلم) بۆ پاراستنی زانیاری و بەڵگەنامەکان.

* لە کۆتاییدا دەڵێم: دامەزراندنی مەڵبەندی پاراستنی بەڵگەنامەکان پرۆژەیەکە قابیلی دواخستن و پشتگوێ خران نییە، دەبێ ئەو بایەخە شایانەی پێبدرێ، وەک ئەوەی لە هەموو دنیای ئەمڕۆدا پێی دەدرێ.. دروست کردنی ئەو مەڵبەندە بە کارێکی مێژوویی دەزانم بۆ ئەوەی ڕێگایەکی شارستانیی لە بە ئەرشیفکردنی بەڵگەنامەکانمان بگرینە بەر کە لەمڕۆکەدا نەک هەر لەسەر ئاستی وڵاتێک و میللەتێکدا گرنگی خۆی دەرخستووە، بگرە لە هەر فەرمانگە و دامودەزگایەکیشدا ڕۆڵی خۆی لە ڕێکوپێک خستنی دۆسییەکاندا هەیە، تەنانەت بۆ ئەوانەش کە لەماڵەوە کتێبخانەی تایبەتی خۆیان هەیە تا بتوانن نامە و دەستنووس و بەڵگەنامە و کتێبەکانیان بە ڕێگایەکی زانستی و لە ڕێگەی ئەرشیفێکی پێشکەوتووەوە بپارێزرێن.